

21. YÜZYILDA TÜRKİYE BAĞCILIK SEKTÖRÜNDE ÜRETİM PROJEKSİYONU

Dr. Nalan YÜKSEL DELİCE¹

ÖZET

Ülkemiz Dünya yaş üzüm üretimi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bağcılık sektörü ayrıca üç ana alt sektör (sofralık üzüm, kuru üzüm ve şarap) çerçevesinde değerlendirilmekte ve söz konusu bu alt sektörlerden sofralık ve kuru üzüm üretiminde de ülkemiz dünya sıralamasında başta gelmektedir.

Dünyada 1999 yılı verilerine göre 7396000 hektar bağ alanında 58119555 ton yaş üzüm üretilmiştir (FAO, 2000). Ülkemizde ise 1998 yılı itibariyle 541000 hektar bağ alanından 3600000 ton yaş üzüm üretimi gerçekleşmiştir. Asmanın anavatanı kabul edilen ülkemizde bağların toplam tarım alanları içerisindeki payı % 2,03'dür. Üzüm üretim miktarının meyve üretimi içerisindeki payı ise %30,7'dir. Konuya üretim değeri açısından bakıldığında ise 1998 yılında meyve üretim değerinin %21,7'si üzüm üretimi ile sağlanmıştır (DİE, 2000a).

20. yüzyılda olduğu gibi 21. yüzyılda da dünyada ve ülkemizde sosyo-ekonomik önemini koruyacağı düşünülen bu sektörün geriye dönük gelişim süreci değerlendirilmiş ve 21. yüzyılın ilk çeyreğine ilişkin üretim projeksiyonu hazırlanmıştır. Çalışmada üç ana alt sektöre ilişkin veriler çeşitli istatistik yöntemlerden (ortalamalar, trendler vb.) yararlanılarak analiz edilmiş ve alt sektör projeksiyonlarının birleştirilmesi ile bağcılık sektörü üretim projeksiyonu oluşturulmuştur.

Çalışmada sektörün tarihsel gelişimi ve özellikle kalkınma planları dönemlerindeki eğilimleri özetlendikten sonra VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planına temel oluşturan veriler ve hedefler verilmiştir.

1. GİRİŞ

Dünyanın önemli üzüm üreticisi ülkelerinden olan Türkiye Cumhuriyeti'ne Osmanlı döneminden 1909 ve 1913 yıllarında yapılan tarım sayımına göre sırasıyla 528891 ha. ve 549502 ha bağ alanı miras kalmıştır. Aynı verilerde üretim miktarının ise sırasıyla 1124 000 ton ve 1173 000 ton olduğu bildirilmiştir (DİE,1997). Günümüzde ise 1999 yılı rakamlarına göre 535000 hektar bağ alanı ve 3400000 ton üzüm üretimi mevcuttur (DİE, 2000b). Ülkemizde 1998 yılında üretilen üzümün 2235000 tonu çekirdekli, 1365000 tonu çekirdeksiz üzüm çeşitleridir (DİE, 2000a). Ayrıca toplam üretimin 1998 yılı itibariyle üretimden tüketim aşamasına kadar %20 kayıp olduğu varsayımı ile yaklaşık %35,4'ünün (1275000 t) sofralık, %41,7'sinin (1502000 t) kurutmalık, %5,5'inin (200000 t) şaraplık ve %8,8'inin şıralık üzüm (315000 t) olarak pekmez, köftür vb. imalatında değerlendirildiği tahmin edilmektedir (Özışık ve diğ., 2000). Ülkemizin 1997 yılı itibarıyla önemli tarımsal ihracat ürünü olan çekirdeksiz kuru üzüm ile sofralık üzüm, şarap ve üzüm suyu ihracat geliri toplamı, tarım ürünleri ihracat gelirinin %9,0'udur (HDTM, 2000).

2. BAĞCILIK SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU

Cumhuriyet döneminde ilk tarım sayımı 1927'de yapılmış olup, meyve ve bağ istatistikleri 1942'de yayınlanmıştır (Ağaoğlu, 1985). Çizelge 1'de resmi rakamlardan yararlanılarak 1936-1999 yıllarını kapsayan dönemdeki bağcılık trendi verilmiştir. Ancak bu kayıtlarda bazı yıllar 60000 hektara ulaşan (1959 ve 1979) alan

¹ Dr., Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Tekirdağ.

artışları ve 145000 hektara varan alan azalışları (1982) mevcuttur. Bu güne kadar mevcut resmi rakamların ülke bağıcılığının gerçek durumunu yansıtmadığı sürekli dile getirilmektedir. Bu konu üzerinde 1979 yılında önemle durulmuş, bağı kadastrosunun başlatılması için karar alınmış ancak günümüze kadar hiçbir çalışma gerçekleştirilememiştir (Ağaoğlu, 1985). Verilerin gerçeğı yansıtmadığı bilinerek planlama çalışmaları da dahil olmak üzere bir çok önemli çalışma yapılmıştır ve yapılmaktadır.

Çizelge 1 incelendiğinde ülke genelinde bağı alanının 1936 yılından itibaren sürekli artarak 1972 yılında en yüksek değere (850000 ha.) ulaşmış olduğu ve 1981 yılında hızla azalışa geçtiğı belirlenmiştir. Bu süreçte üretim miktarı ise 1965 yılından itibaren 3 milyon tonun altına düşmeden 3500000 civarında seyretmiştir. Bu veriler değerlendirildiğinde doğal olarak ülke genelinde verim artışından söz edilmektedir. Bu olgunun daha iyi açıklanabilmesi için sektörün alan azalışının başlangıcı olan 1982'den itibaren bölgesel indeks incelenmiştir. Çizelge 2'de açıkça görüldüğü gibi Ege Bölgesinde, Güneydoğu hariç diğer bölgelerin aleyhine olarak sürekli bir alan artışı olduğu görülmektedir. Bu durum üretim miktarı yönüyle daha çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Toplam üretim indeksi 1998 yılında 101 iken Ege Bölgesinde 161'e ulaşmıştır (Çizelge 2).

Yavuz (1998) tarafından yapılan 1969-1996 yıllarını kapsayan bir araştırmada ülkemizin üzüm üretiminde verim artışının sürekli ve çok belirgin bir durum olduğu saptanmış, Ege Bölgesi üretiminin ülke üretimindeki payının incelenen dönemde önemli oranda arttığı (1969-72'de ortalama %22,6 iken 1993-96'da ortalama %43,6) ve bu artışın bölge üzüm üretim verimliliğı artışından kaynaklandığı belirtilmiştir. Aynı çalışmada diğer bölgelerin toplam üretimdeki paylarının azaldığı ve bu azalmanın birinci derecede alanlardaki düşüşün, ikinci derecede verimlilikteki yavaş artışın neden olduğu saptanmıştır. Son dönemlerde bağıcılığının sorunlarının dile getirildiğı panellerde ülkemizin diğer bölgelerinde önemli düzeylerde alan ve üretim azalışları olurken Ege Bölgesindeki üretim artışının ülke bağıcılığının geleceğı açısından büyük bir sorun olacağı belirtilmektedir.

Çizelge 1 : Türkiye Üzüm Üretim Alanı, Miktarı ve Verim Değerleri (1936-1999)

Yıllar	Alan (1000 ha)	Ortalama Miktar (1000 t)	Verim (kg/ha)
1936-40	376	958	2548
1941-45	456	1155	2511
1946-50	545	1362	2494
1951-55	662	1833	2755
1956-60	742	2722	3671
1961-65	783	3081	3939
1966-70	840	3562	4238
1971-75	819	3445	4203
1976-80	798	3371	4226
1981-85	672	3470	5190
1986-90	591	3316	5610
1991-95	572	3550	6205
1991	586	3600	6143
1992	576	3450	5990
1993	567	3700	6526
1994	567	3450	6085
1995	565	3550	6283
1996	560	3700	6607
1997*	545	3700	6789
1998*	541	3600	6654
1999*	560	3650	6518

Kaynak : DİE, 1996, İstatistik Göstergeler 1923-1995, Ankara, s.112. *)DİE, geçici kayıtlar, 99-00.

Çizelge 2 : Türkiye Tarım Bölgeleri İtibariyle Bağ Alanı (A) ve Üretim (Ü) İndeksi (1982-1998)

Yıllar	TARIM BÖLGELERİ																			
	Orta Kuzey		Ege		Marmara		Akdeniz		Kuzey Doğu		Güney Doğu		Karadeniz		Orta Doğu		Orta Güney		Türkiye	
	A	Ü	A	Ü	A	Ü	A	Ü	A	Ü	A	Ü	A	Ü	A	Ü	A	Ü	A	Ü
1982	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1983	86	92	105	96	98	93	94	84	93	89	109	112	93	86	100	94	105	92	100	90
1984	76	70	104	96	96	86	88	78	86	109	109	120	90	72	85	73	103	103	95	90
1985	77	65	107	107	96	85	84	79	100	93	111	100	92	84	90	86	100	91	95	90
1986	80	63	110	104	94	97	81	68	86	106	112	101	96	66	92	89	79	56	92	82
1987	78	61	113	112	89	95	80	69	83	116	108	113	98	64	84	89	78	87	90	90
1988	75	58	115	123	89	99	77	66	90	119	109	114	91	58	88	83	77	79	90	92
1989	84	67	115	127	86	114	78	70	87	113	112	103	162	56	83	78	77	77	91	94
1990	75	56	117	140	78	106	79	84	81	115	112	96	78	57	81	75	72	62	89	96
1991	62	60	122	148	80	97	78	78	80	102	116	104	76	64	81	72	77	73	89	99
1992	61	58	121	142	72	95	76	71	80	101	124	108	63	66	77	74	74	68	88	95
1993	57	64	118	164	70	100	77	76	79	93	124	89	102	66	74	67	74	71	87	101
1994	58	66	119	140	67	85	75	69	74	94	123	94	100	58	74	65	75	85	87	95
1995	59	68	120	151	68	76	77	66	66	84	117	91	49	56	72	63	74	94	86	97
1996	58	72	119	160	67	90	77	67	66	91	114	96	52	56	69	62	74	91	85	101
1997	56	68	117	165	55	78	75	60	66	134	106	111	45	59	73	56	76	94	83	101
1998	54	56	115	161	54	76	76	61	69	124	103	117	38	36	73	54	76	89	83	99

Kaynak : DİE, Çeşitli Yıllar, Tarımsal Yapı ve Üretim, Ankara.

Ege Bölgesinde, 1980’li yıllardan itibaren, özellikle pamuğa göre fiyat paritesindeki* avantajının da etkisiyle bağ alanlarının taban arazilere kaydığı, çekirdeksiz üzüm üretiminin üretim fazlalığı oluşturduğu belirtilmektedir (Özerin ve Işın, 1997). Bölgedeki bu üretim fazlalığı, çekirdeksiz üzüm çeşidinin kurutmalığın yanı sıra sofralık (iç pazarda ve ihracatta tek çeşit konumunda) ve şaraplık üzüm (kupaj olarak) olarak değerlendirilmesine yol açmakta ve bu durumun artarak devam etmesi halinde gelecekte ülke bağıcılığının tek çeşit ve tek bölgeye inmesi gibi önemli bir sorun ortaya çıkabilecektir.

Sektör işletmeler düzeyinde incelendiğinde ülke genelinde verilere ulaşmak mümkün olmamaktadır. 1970-80 ve 91 tarım sayım sonuçlarına göre bağı olan işletmeler Çizelge 3’de verilmiştir. Süreç içerisinde bağı olan işletme sayısı %52 oranında azalma göstermiştir. İşletmelerdeki ortalama bağ alanı ise 1980 yılında artmış 1991’de azalmıştır. Ülkemizin değişik yörelerinde yapılmış olan bağ işletmelerinin analizinde ise genellikle işletmelerde parsel ve çeşit sayısının fazla olduğu belirtilmektedir.

Çizelge 3 : 1970, 1980 ve 1991 Tarım Sayımlarına Göre Bağı Olan İşletmelere Ait Değerler

	1970	1980	1991
Bağı olan işletme sayısı (ad.)	1 113 379	579 010	531 234
İşletmelerdeki Ortalama Bağ Alanı (da.)	7,59	14,16	11,03

Tarım Bakanlığı Araştırma Enstitülerinin bağıcılık birimlerince 1980-81 yılında yedi ayrı yörede yürütülmüş olan çalışmada işletmelerde ortalama bağ alanının 14,23 dekar ve parsel sayısının 1,3 ile 5,6 arasında değiştiği saptanmıştır (Anonim, 1983). Aynı çalışmada Manisa hariç diğer altı yörede %100 oranında goble terbiye sisteminde, destek sistemsiz geleneksel yöntemle yetiştiricilik yapıldığı ve traktör kullanımının çok az olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yamaç yerlerdeki bağ alanlarında (Şarköy) bir dekar bağ için ortalama 13,77 erkek

* Ziraat Bankası tarafından 1990 yılında yayınlanan ürün bütçeleri çalışmasına göre net karı en yüksek ürün çekirdeksiz kuru üzüm (444206 TL/da) olduğu, pamuğun ise (116183 TL/da) düşük bir değer aldığı açıklanmıştır (Özerin ve Işın, 1997).

işgünü, düz alanlarda ve geniş aralıklarla dikilmiş bağlarda (İznik) ise dekara ortalama 8,24 erkek işgünü gerektiği hesaplanmıştır. Özerin ve Işın (1997) ise yaptıkları çalışmada Ege Bölgesinde çekirdeksiz üzüm üretim miktarı ve verimdeki artışın, alan artışı ve taban arazilere bağ kurulmasının yanı sıra yetiştirme teknolojisindeki gelişmelerden de kaynaklandığını belirtmişlerdir. Aynı çalışmada 1980'li yıllarda bölge bağ alanlarının %12'si destekli ve yüksek sistemde tesis edilmiş iken günümüzde bu oranın %90'a ulaştığını ve aynı oranda sulama ve gübreleme yapıldığını, traktör ve makine kullanımının %60 olduğunu saptamışlardır (8). Ege Bölgesinde özellikle çekirdeksiz üzüm üretiminde gözlenen bu durum, diğer bölgelerde tersine olarak bağcılık açısından gerek marjinal arazilerin değerlendirilmesi, gerekse istihdam ve üretici gelirinin yükselmesi için daha uygun olan bağ alanlarının azalması ve yetiştirme tekniğinin ilerlememesi olgusu şeklinde ortaya çıkmaktadır. Trakya Bölgesinde yapılan bir çalışmada şaraplık üzüm bağı olan işletmelerin ortalama bağ alanının 15,4 dekar olduğu ve bağların %87,5'inin destek sistemli ve traktörle işlenmeye uygun olmayan aralıklarla tesis edildiği, dekara ortalama 72,24 saat erkek işgücü (8,15 EİG-Şarköy'de 10,50 EİG), 5,55 saat traktör çeki gücü ve 2,57 saat hayvan çeki gücü kullanıldığı saptanmıştır (Yüksel Delice, 1996). VIII. Plan bağcılık raporunda ülkemiz bağlarının yaklaşık %80'inin goble veya destek sistemli yöresel terbiye şekillerinde tesisi edildiği belirtilmektedir (Özışık ve diğ., 2000).

3. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Gerçekleşme Durumu ve Sektör Projeksiyonları

Yukarıda belirtilen nedenlerin etkisiyle planlı dönemlerde hazırlanmış olan projeksiyonlara genellikle ulaşılamamış ve her planda bağ kadastrasının gerekliliği, iç ve dış pazar araştırmalarının öncelikli önemi belirtilmiştir. Planlama çalışmalarında yararlanılan dış ticaret rakamları miktar ve değer olarak kesin olmasına karşın pazarların kalıcılığı, fiyat karşılaştırması ve rakip ülkelerin konumlarının alt sektörler itibarıyla ayrıntılı olarak ele alınamaması, bu konunun da global yaklaşımla değerlendirilmesi sonucu VII. Plan hariç tüm planlarda hedeflerin gerisinde kalınmıştır.

VII. beş yıllık kalkınma planında öngörülen hedeflerin gerçekleşme durumu incelendiğinde; plan dönemi için hesaplanmış iç tüketim ve ihracat toplamından oluşturulan toplam talep projeksiyonu, gerçekleşen üretim ile %86-92 düzeyinde karşılanmıştır. Plan dönemindeki toplam talep projeksiyonunun mevcut üretim miktarıyla önemli oranda karşılanması, özellikle ihracat hedeflerinin çok aşılması sonucu iç tüketiminde oluşan azalışlarla açıklanabilmektedir. Plan hedefinde kişi başına yıllık ortalama 55 kg olarak varsayılan tüketim miktarının plan dönemi ortalaması olarak kayıplarda dikkate alındığında 43,9 kilograma düşmüştü belirlenmiştir.

Yıllar	Toplam Talep Projeksiyonu (1000 t)	Gerçekleşen Üretim (1000 t)	Arzın Talebi Karşılama Oranı (%)
1994	3866	3450	89.2
1995	3944	3550	90.0
1996	4024	3700	91.9
1997	4105	3700	90.1
1998	4189	3600	85.9

VII. plan dönemi için geçmiş dönemden yararlanılarak yapılan verim projeksiyonunun gerçekleşme oranı ise %92-98'dir. Plan döneminin de içinde yer aldığı son 10 yılda alan azalışı devam etmiş, ancak bu dönemde özellikle Ege Bölgesindeki verim artışının etkisiyle ülke ortalama verimi yükselmiştir.

Yıllar	Hedeflenen Verim (kg/ha)	Gerçekleşen Verim (kg/ha)	Gerçekleşme Oranı (%)
1994	6350	6085	95.8
1995	6500	6283	96.7
1996	6750	6607	97.9
1997	6900	6789	98.4
1998	7200	6654	92.4

VII. plan döneminde gerçekleşen sofralık ve kuru üzüm ihracat miktarı projeksiyon değerlerinin çok üstündedir ve yıllar itibariyle hızlı bir artış göstermiştir. Sofralık üzümde 1998 yılında gerçekleşme oranı %279,8'e, kuru üzümde %154,7'e ulaşmıştır. Ancak sofralık üzüm ihracatındaki artış miktar artışı şeklinde olmuştur, ihracat dönemi uzaması, fiyat ve çeşit sayısının artması söz konusu olmamıştır. Yüksel Delice (1997) yaptığı bir çalışmada toplam sofralık üzüm ihracat miktarı içinde Ege Bölgesi üretimi olan Çekirdeksiz Üzüm çeşidi payının 1986'dan itibaren hızla artarak 1997'de %86'a ulaştığını ve ortalama birim ihraç fiyatının (Cif olarak 481 Dolar/ton) dünya ortalama ihraç fiyatının (919 Dolar/ton) çok altında olduğunu saptamıştır.

Şarap ihracat ve üretiminde ise durum oldukça farklıdır. Osmanlı döneminde 1904 yılında 340 milyon litre olan üretim günümüzde ne yazık ki son 5 yıllık (1994-98) ortalaması olarak 31,2 milyon litredir. Sonuncusu 1976 yılında yapılan Türkiye III. endüstriyel şarapçılık kongresinde 1930'lu yıllarda yapılanlarla kalındığı ve 1946'dan itibaren hemen hemen hiç gelişme kaydedilmediği ve sürekli aynı sorunların ve çözümlenemediğinin dile getirildiği belirtilmiştir (Bülbül, 1976). Bir başka bildiri ise planlı dönemde ihracatta sürekli artışlar öngörüldüğü ancak öngörülen hedeflere ulaşamadığı, ihracatın 1971-75 yıllarında 3.9 ile 6,9 milyon litre düzeyinde kaldığı belirtilmiştir (Ülgüray, 1976). VII. planda da şarap ihracatı (1994-98) ancak 2,8 ile 9,3 milyon düzeyinde gerçekleşmiştir.

Yıllar	Kuru Üzüm ve Sofralık Üzüm İhracatının Gerçekleşme Düzeyi					
	Öngörülen İhracat (1000 t)		Gerçekleşen İhracat (1000 t)		Gerçekleşme Oranı (%)	
	Sof. Üz..	Kuru Üz.	Sof. Üz.	Kuru Üz.	Sof. Üz.	Kuru Üz.
1994	17.9	121.9	26.5	173.3	148.0	142.2
1995	18.3	122.9	25.2	169.7	137.7	138.1
1996	18.6	123.9	28.4	171.8	152.7	138.7
1997	19.0	124.9	33.4	180.9	175.8	144.8
1998	19.3	125.9	54.0	194.8	279.8	154.7

VIII. planda sektörün, son on yıla ilişkin üzüm üretim alanı, miktarı ve verim düzeyi incelenmiş ve yukarıda belirtilen olgular da değerlendirilerek, iklimsel faktörlerin üretimde çok fazla dalgalanmalar yaratması durumu nedeniyle üretim projeksiyonunun hazırlanmasında verim faktörü temel kriter alınmıştır.

Yıllık ortalama verim (kg/ha) = 98,291 * X + 5745 (R² = 0,70 ve 1989 = 0) denklemi ile elde edilmiştir. Buna göre; VIII. plan için öngörülen yıllık toplam talebi karşılayabilecek üretim (arz) miktarı ve bu üretim için gerekli bağ alanı aşağıda verilmiştir.

Yıllar	Verim (kg/ha)	Alan (ha)	Toptan Talep (ton)
2000	6924	534700	3702000
2001	7023	534900	3756000
2002	7121	535000	3810000
2003	7219	535000	3862000
2004	7318	534800	3914000
2005	7416	534600	3965000

Toplam talep projeksiyonu ise üretimden ortalama %20 oranında kayıp olduğu varsayılarak nüfus trendinden yararlanılarak iç tüketim ve toplam yaş üzüm olarak ihracat projeksiyonu toplamından hesaplanmıştır. VII. planda kişi başına yıllık ortalama 45 kg olduğu varsayılan tüketim miktarının VIII. planda da korunacağı kabul edilerek plan dönemi yurtiçi tüketim projeksiyonu ve alt sektörler itibariyle ihracat projeksiyonları hazırlanmıştır.

Yıllar	Yurtiçi Tüketim Projeksiyonu (ton)
2000	2939000
2001	2980300
2002	3021300
2003	3061900
2004	3102200
2005	3142100
2006	

Sofralık üzüm ihracat projeksiyonu = $3,706 * X + 1$ ($R^2=0,54$),

Kuru üzüm ihracat projeksiyonu = $31,354 \ln(X) + 98,05$ ($R^2=0,61$) ve

Şarap ihracat projeksiyonu = $0,4233 * X + 1$ ($R^2=0,20$)'denklemlerinden

yararlanılarak hazırlanmış ve buna göre VIII. plan döneminde alt sektörler itibariyle ihracat miktarının bir önceki plan dönemindeki artışına azalarak da olsa devam edeceğini öngörülmüştür. İhracat projeksiyonlarının hazırlanmasında sofralık ve kuru üzüm ile şarap ihracatının 1988-1998 yıllarına ilişkin trendlerinden yararlanılmıştır (1988 = 1).

Yıllar	Sofralık Üzüm İhracatı (1000t)	Kuru Üzüm İhracatı (1000t)	Şarap ihracatı (1000l)
2000	49,2	178,5	6,5
2001	52,9	180,8	6,9
2002	56,6	183,0	7,4
2003	60,3	185,0	7,8
2004	64,0	186,9	8,2
2005	67,7	188,7	8,6

VIII. planda yapılan hesaplamalar 10 yıllık verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Ancak bu bildiriye kapsam genişletilerek sektörün arz projeksiyonu, 1936 yılından itibaren (alan, üretim miktarı ve verim) değerlendirilmiş ve bir önceki plandaki gibi özellikle verim trendinden yararlanılarak yeniden hesaplanmıştır (Çizelge 4). Toplam talep projeksiyonu ise 1982-1998 yılı dış ticaret verilerinden ve nüfus artış hızından yararlanılarak hazırlanmıştır (Çizelge 5).

1936-99 Verim Trendi için : $1791 \ln(X) + 1222,8$ (1936-40 = 1), ($R^2 : 0,80$) denklemi kullanılmıştır.

Çizelge 4'de VIII. plandaki ve yukarıdaki formüle göre hesaplanan 21. yüzyılın 25 yıllık verim projeksiyonu değerleri gösterilmiştir. VIII. plan verim projeksiyonu 5 yıl yerine 25 yıl için hesaplandığında çok hızlı bir verim artışını öngörmektedir. Oysa daha uzun dönemli trend hesaplamalarından yararlanıldığında verim artış hızı yavaşlamaktadır. Fakat sonuçta her iki hesaplamada da hem alt sektör verileri hem de bölgesel ve çeşit bazında gerçek veriler yerine global verilerden yararlanıldığından hedeflere ulaşılma konusunda yorum yapmak zor olmaktadır. Benzer durum dış ticaret projeksiyonları için de geçerli olup, global değerlendirme nedeniyle hedeflerin gerçekleşme olasılığı değerlendirilememektedir.

Çizelge 4 : 2000-2025 Yılları İçin Hesaplanan Verim Projeksiyonu (kg/ha)

Yıllar	1936-99 yılı verilerinden yararlanılarak Hesaplanan Verim Projeksiyonu	1988-98 yılı verilerinden yararlanarak hesaplanan Verim Projeksiyonu
1999	6518	6826
2000	6297	6924
2001	6399	7023
2002	6496	7121
2003	6588	7219
2004	6676	7318
2005	6759	7416
2006	6838	7514
2007	6915	7613
2008	6988	7711
2009	7058	7809
2010	7126	7907
2011	7191	8006
2012	7254	8104
2013	7314	8202
2014	7373	8301
2015	7430	8399
2016	7485	8497
2017	7539	8595
2018	7590	8694
2019	7641	8792
2020	7690	8890
2021	7738	8989
2022	7784	9087
2023	7830	9185
2024	7874	9283
2025	7917	9382

Kaynak : Yukarıda belirtilen denklemlerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çizelge 5 : 1982-1998 Yılları Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanan Talep Projeksiyonu

Yıllar	Yaş Üzüm Olarak Top. İhr. Proje.	İç Tüketim Projeksiyonu	Toplam Talep Projeksiyonu
2000	998691	2285885	3284576
2001	1032487	2318015	3350502
2002	1066283	2349900	3416183
2003	1100079	2381505	3481584
2004	1133875	2412830	3546705
2005	1167671	2443875	3611546
2006	1201467	2478178	3679645
2007	1235263	2510310	3745573
2008	1269059	2542442	3811501
2009	1302855	2574574	3877429
2010	1336651	2606706	3943357
2011	1370447	2638838	4009285
2012	1404243	2670970	4075213
2013	1438039	2703103	4141142
2014	1471835	2735235	4207070
2015	1505631	2767367	4272998
2016	1539427	2799499	4338926
2017	1573223	2831631	4404854
2018	1607019	2863763	4470782
2019	1640815	2895895	4536710
2020	1674611	2928027	4602638
2021	1708407	2960159	4668566
2022	1742203	2992291	4734494
2023	1775999	3024424	4800423
2024	1809795	3056556	4866351
2025	1843591	3088688	4932279

Kaynak : Yukarıda belirtilen denklemlerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yukarıda ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışıldığı gibi sektöre ilişkin makro ekonomik çalışmalarda verilerin yetersizliği nedeniyle bölge, çeşit ve alt sektör farklılıkları değerlendirilememekte ve sonuçta projeksiyonların gerçekleşme olasılığı düşük düzeyde kalmaktadır. Bu durum özellikle kalkınma planlarının hazırlanmasında önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bağcılık sektörünün üretim, tüketim ve ihracat projeksiyonları hazırlanırken alt sektör durumundaki çekirdeksiz kuru üzüm ve şarap sektörleri için ayrı komisyonlar oluşturulmakta ve bu komisyonlar farklı konularda çalışmasına üç ayrı rapor hazırlamaktadır. Oysa kalkınma planı çalışmalarında bağcılık sektörü için alt sektör temsilcilerini de kapsayan ortak bir komisyon oluşturulması daha yararlı olacaktır.

VIII. beş yıllık kalkınma planı meyvecilik alt komisyon raporunda belirlenen hedeflere ulaşabilmek için plan süresince yapılması gereken işlemler ağırlıklı olarak üretim yapısının iyileştirilmesi ve pazar yapısına yönelik olarak belirtilmiştir. Bu öneriler sırasıyla aşağıda verilmiştir.

- Türkiye bağcılığının geleceği açısından mutlaka çeşitler bazında bağ envanter ve kadastrounun yapılması,
- Tarım alanlarının miras yoluyla parçalanmasını önleyecek şekilde medeni kanunda gerekli düzeltmelerin yapılması,
- Bağ bölgelerinde bağ işletme tiplerinin belirlenerek, işletmelerin ürün değerlendirme şekli itibariyle optimum işletme ve parsel büyüklüğünün saptanması, parçalanmışlığın yoğun olduğu yörelerde arazi toplulaştırması yapılması,
- Üreticilerin üretim ve pazarlama kooperatifleri şeklinde örgütlenmesinin desteklenmesi,
- Tarım alanlarının amaç dışı kullanımının mutlaka önüne geçilmesi,
- Sofralık üzümde ihracat döneminin genişletilmesine, çeşit ve pazar sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması,
- Üzümde alternatif değerlendirme şekillerinin özellikle üzüm suyu üretiminin geliştirilmesi,
- Önemli değerlendirme ve tüketim şekillerinden biri olan pekmezin yapım teknolojisinin geliştirilerek standardının yeniden saptanması,
- Ülke bağ alanları standart çeşit listesinin yeniden belirlenmesi ve bu çalışmaların iç ve dış pazar araştırmaları ile birleştirilerek alt bölgeler düzeyinde üretim planlarının hazırlanması,
- Akdeniz bölgesinde yaygınlaşmaya başlayan mevcut erkenci çeşitlerin daha da erken olgunlaşmasını sağlayan örtü altı üzüm yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi,
- Kuru üzümde iç tüketimin artırılması amacıyla reklama önem verilmesi,
- Tüm sektörlerde olduğu gibi bağcılık sektöründe de AR-GE çalışmalarına önem verilmesi ve araştırmaların finansmanı için değişik alanlardan daha fazla kaynak aktarılması,
- Sektörde mevcut yasal düzenlemelerin aksayan yönlerinin iyileştirilmesi ve sektörü ileriye götürecek yeni yasal düzenlemelerin yapılması,
- Ülkemizin özellikle Ortakuzey, Ortagüney, Ortadoğu, Güneydoğu ve Kuzeydoğu tarım bölgelerinde yaşayan üreticilerin hem besin hem de geçim kaynağı olarak değer taşıyan bağcılık; aynı zamanda yeşil dokudan yoksun olan bu bölgemizde özellikle kıraç, meyilli alanlarda erozyonla toprak kaybına karşı sigorta görevi üstlenmiştir. Bu nedenle bu bölgelerimizde bağcılığın modern yetiştirme tekniğine uygun olarak kalkındırılması için devletçe sağlanan desteklerin geliştirilerek sürdürülmesi ve amaçla %5'lik yasal faiz oranı gerekçe gösterilerek uygulanmayan 1970 yılında düzenlenmiş 1311 sayılı "Türkiye Bağcılığının Modernleştirilmesi ve

Bağcılığımızın Kalkındırılması” hakkındaki yasanın yeniden yaşama geçirilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlarca sonuç alıcı çaba harcanması gerektiği belirtilmiştir.

Bu bildiride ise öncelikle sektörün, mevcut tarihsel verilerin ışığında makro ekonomik analizi yapılmış ve bu güne kadar yapılan çalışmalarda sektörün üç önemli alt sektörden oluşması ile bölgesel ve çeşit farklılığının rakamsal olarak yeterli ve gerçek olarak yansıtılmamasının bir sonucu olarak bir çok sorunlar yaşandığı ve genellikle saptanan hedeflere ulaşamadığı açıklanmıştır. Mevcut sorunların aşılabilmesi için öncelikle çeşit, toprak karakteri, yetiştirme teknolojisi ve değerlendirme şekli gibi kriterlerin de saptanacağı, ancak kurumlar arası işbirliği ile gerçekleştirilebilecek olan bir ülkesel bağ kadastrosu için gecikmeden çalışmaların başlatılması, ayrıca sektör projeksiyonlarının daha geniş bir uzmanlar ve sektör temsilcileri heyeti tarafından ve özellikle alt sektörlerin tümünün temsil edilerek yapılması öngörülmektedir.

KAYNAKÇA :

- Ağaoğlu Sabit, 1985, "Türkiye Bağcılık İstatistikleri ve Düşündürdükleri", Türkiye I. Bağcılık Simpozyumu, TOKB, Teş. ve Des. Gn. Md. Yay. No: 3, C.III, Ankara, s.101-107.
- Anonim, 1983, Bağcılığın Yoğun Olduğu Bazı Yörelere Üzüm Üretim Tekniklerinin Ekonomik Analizi, Maliyeti ve Pazarlaması ile Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma, Yalova, s.12-13.
- Bülbül Cemil, 1976, "Şarapçılıkla İlgili Sorunlar", Türkiye III. Endüstriyel Şarapçılık Kongresi, Ankara, s.163-167.
- DİE, 1997, Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri 1909, 1913 ve 1914, Tarım İstatistikleri Dizisi, C.3, Ankara, s.67 ve 134.
- _____, 1996, İstatistik Göstergeler 1923-1995, Ankara, s.112.
- _____, Çeşitli Yıllar, Tarımsal Yapı ve Üretim, Ankara, ç.s.
- _____, 2000a, Bilgisayar Kayıtları, Geçici rakamlar, Ankara.
- _____, 2000b, Bilgisayar Kayıtları, Geçici rakamlar, Ankara.
- Ülgüray Dilek, 1976, "Türkiye'nin Şarap Üretim ve İhraç Potansiyeli", Türkiye III. Endüstriyel Şarapçılık Kongresi, Ankara, s.251-269.
- Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2000, Bilgisayar kayıtları, Ankara.
- Özışık S., Yüksel Delice N., Gökçay E., Karagözoğlu E., Uslu İ., Kocamaz E., 1993, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Bağcılık Raporu, Tekirdağ, ç.ş.
- Özışık S., Yüksel Delice N., Ilgın, C., Söylemezoğlu, G., Yayla, F., Uysal, H., 2000, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyon Raporu-Bağcılık, Tekirdağ, ç.s.
- Özerin Güven, Işın Ferruh, 1997, "Ege Bölgesi Bağcılığının Sosyo-Ekonomik Yapısı, Pazara Arz ve Yayımlar" Ege Bölgesinde Çekirdeksiz Üzümün Bugünkü Durumu, Geleceği, Sorunları ve Çözüm Önerileri Paneli, İzmir, s.10-20.
- Yavuz Fahri, 1998, "Türkiye'de Bölgeler Arası Üretim Desenin Değişimi Üzerine Bir Araştırma", Türkiye 3. Tarım Ekonomisi Kongresi, Ziraat Bankası Kültür Yay. No : 35, Ankara, s.3 ve 5.
- Yüksel Delice Nalan, 1997, "Türkiye Sofralık Üzüm Dış Ticaretinde Oluşan Değişmeler (1977-1996)", Bahçe Ürünlerinde Muhafaza ve Pazarlama Sempozyumu, Yalova, s.257-264.
- _____, 1996, Trakya Bölgesi Şaraplık Üzüm Üretim Ekonomisi ve Pazarlaması Üzerine Bir Araştırma, Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü, Tekirdağ, 1996, s.85-86.